

РОЗРОБКА МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОГО РОЗВИТКУ АПК

Герасимчук Н. А.

1. Вступ

Традиційно проблеми методології в сфері ресурсозбереження орієнтовані на дослідження і забезпечення зниження питомої матеріаломісткості на основі технічних, економічних і організаційних змін. Можна сказати, що традиційно проблеми методології ресурсозбереження розроблялися тільки стосовно до сфери виробництва, тобто має місце технократичний підхід.

Однак у зв'язку з ускладненням завдань і цілей ускладнюється і сфера методології дослідження. Настає невідповідність старих форм новому змісту. Виникає необхідність переходу до вищих форм, що сприяє вирішенню проблеми розробки ресурсного потенціалу. До таких форм і слід віднести розробку теорії криз ресурсозабезпечення і відтворення ресурсного потенціалу.

Вирішити поставлені завдання з позицій методології дослідження на основі колишнього підходу, який можна визначити як простіший, з позицій сьогоденних вимог, навіть елементарний, вже не можна.

2. Об'єкт дослідження і його технологічний аудит

Автором визначено, що Україні необхідно використовувати світовий досвід державної політики підтримки техніко-технологічного забезпечення аграрної сфери. За результатами аналізу, можна стверджувати, що для АПК розвинених країн характерний перехід від ресурсовитратних принципів до ощадливого господарювання, а також стрімка комп'ютеризація всіх сфер діяльності. У процесі еволюції світової агроекономіки склався особливий механізм стимулювання розвитку ресурсозберігаючих процесів із залученням комплексу фінансових і нефінансових регуляторів.

Для імплементації досвіду країн світу в українську аграрну сферу слід врахувати особливості специфічного періоду становлення, ринкових відносин, аналогів якого не знає історія. Звідси випливає важливий висновок – економіка АПК повинна пройти власний шлях до ресурсозбереження, але з урахуванням передових науково-практичних досягнень інших країн та їхніх моделей державного регулювання економічної кон'юнктури. Використовуючи точки інноваційного зростання, вітчизняний АПК має можливість здійснити якісний стрибок у розвитку на основі ресурсозберігаючих програм і проектів.

3. Мета і задачі дослідження.

Мета дослідження – розробити методологічну концепцію ресурсозберігаючого розвитку АПК.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

– на основі аналізу традиційної методології сформувати нову модель методології вивчення формування ресурсозберігаючого механізму

– для побудови нової методології дослідження розробити систему основних методологічних принципів формування ресурсозберігаючого механізму
– за допомогою SWOT – аналізу обґрунтувати вирішення соціальних проблем на селі шляхом запровадження ресурсозбереження на основі методологічного підходу до визначення тенденцій та факторів розвитку процесу економічного регулювання.

4. Дослідження сучасних рішень проблеми ресурсозбереження

Проблеми методології у сфері ресурсозбереження в основному орієнтовані на дослідження та забезпечення зниження питомої матеріаломісткості на основі технічних, економічних і організаційних змін. Традиційно проблеми методології ресурсозбереження досліджувалися тільки стосовно до сфери виробництва, що характеризується як технократичний підхід.

Традиційна оцінка рівня ресурсозбереження ґрунтується на використанні ресурсного і затратного підходів [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Найчастіше на практиці залучають показники, при обчисленні яких використовується величина понесених витрат, а не використаних ресурсів [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Це пов'язано з тим, що в процесі споживання ресурсів відбувається їх трансформація у витрати. Це зумовлює потребу охарактеризувати коло показників ресурсозбереження з позиції визначення:

- 1) інструментів оцінювання рівня ресурсозбереження;
- 2) ідентичності або відмінності показників ресурсозбереження й ефективності використання ресурсів.

Інструментом оцінки рівня ресурсозбереження може бути показник ресурсомісткості продукції як узагальнений показник ефективності використання ресурсів за стадіями життєвого циклу продукції або за весь її життєвий цикл [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Залежно від способу формування показники ресурсомісткості продукції поділяються на абсолютні, структурні та відносні.

Комплексним показником рівня ресурсозбереження може виступати інтегральна матеріаломісткість, що визначається як відношення узагальнених витрат ресурсів у галузі до обсягу виробленої нею продукції [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Інтегральними показниками вважаються витрати всіх матеріальних ресурсів на одиницю вартості всієї продукції землеробства, тваринництва та сукупно сільського господарства. На нинішньому етапі виробничих відносин і переходу до ринкових принципів організації виробництва важливим показником матеріаломісткості сільського господарства постає норматив матеріальних витрат.

Методика розробки нормативів матеріаломісткості сільського господарства передбачає поетапний шлях вирішення цієї проблеми. [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Сутність організації ресурсозбереження полягає в тому, що в сільському господарстві існує багато галузей, які умовно об'єднуються в дві великі галузі – рослинництво і тваринництво, до кожної з яких застосовуються відповідні методичні підходи [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Крім того, в різних галузях використовують різні виробничі ресурси. Багато ресурсів є спільними для усіх

галузей національної економіки, в тому числі земельні, водні, трудові, технічні, проте існують окремі види ресурсів, властиві тільки конкретній галузі, які суттєво впливають на сталий розвиток. Так, у рослинництві важливе значення має застосування науково обґрунтованих доз мінеральних і органічних добрив, хімічних засобів захисту рослин, якість насіння, а у тваринництві – види кормів, їх якість, збалансованість за вмістом білка, медикаменти і т.д. [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

5. Матеріали і методи досліджень

Поставлена проблема може бути вирішена на основі використання діалектичного методу, який вивчає найбільш загальні зв'язки системи "природа - суспільство" і протиріччя цих зв'язків, а також застосуванням еволюційного підходу - поступового розвитку, в основі якого лежить безперервна, поступова кількісна зміна як одна з форм руху в природі і суспільстві.

Автором визначено, що сучасна методологія формування ресурсозбереження повинна реалізовувати два типи функцій:

- по-перше, вона виявляє сутність ресурсозберігаючої політики як категорії і її взаємозв'язок з іншими сферами діяльності, тобто розглядає ресурсозберігаючу політику з точки зору практики, суспільства, ефективності суспільного виробництва. Методологічні функції тут реалізуються, з використанням методів діалектики й еволюції;

- по-друге, методологія вирішує завдання вдосконалення, раціоналізації самої наукової діяльності в дослідженні проблем ресурсозбереження, спираючись на загальнометодологічні орієнтири і основи.

Системний підхід у формуванні методології розробки ресурсозбереження являє собою певний етап у розвитку методів пізнання в сфері ресурсозбереження. Ресурсозбереження як об'єкт дослідження представляє собою складний об'єкт в стані розвитку, що є багаторівневою, соціально-економічною системою.

6. Результати досліджень

Теоретичною базою для розробки методів дослідження такого об'єкта є принцип системності. Важливою особливістю застосування системного підходу виступає те, що не тільки ресурсозбереження - складний об'єкт дослідження, а й сам процес дослідження виступає як складна система, завдання якої, зокрема, полягає в поєднанні в єдине ціле різних елементів системи. Найбільший ефект цього з'єднання може бути отриманий на основі системного підходу. У реалізації системного підходу як методологічного інструментарію розробки ресурсозберігаючого механізму можна виділити три блоки проблем:

I. Визначення системи принципів, відповідно до яких слід вести розробку:

- а) вихідним принципом виступає визначення мети, тобто через ресурсозбереження слід прийти до ресурсозабезпечення як вищу форму ресурсозбереження;
- б) принцип ефективності;
- в) готовність до впровадження;
- г) соціально-психологічна готовність сприйняття нової методології.

II. Визначення рівнів дослідження формування ресурсозбереження на підставі підходів, до яких можна віднести: а) Глобальний; б) Національний; в) Регіональний;

III. Визначення доктрини (керівного політичного принципу):

- а) Геополітичний (геоекономічний);
- б) Історичний.

Методологія вивчення розробки ресурсозбереження знаходиться, як і проблема в цілому, в стадії свого становлення і розвитку. З представленого загального вигляду напрямків методології дослідження може вирости потужний резерв досліджень, які б вивчали окремі великі неопрацьовані теми в найнесподіваніших питаннях.

Дослідження ресурсозбереження є складним завданням, що постало на межі ХХ і ХХІ століть, і має величезне значення в зв'язку з тим, що змінився природний потенціал, який досі живить економічний розвиток (рис. 1, 2). Разом з тим, принципова новизна ситуації ще дуже слабо осмислена економічною теорією.

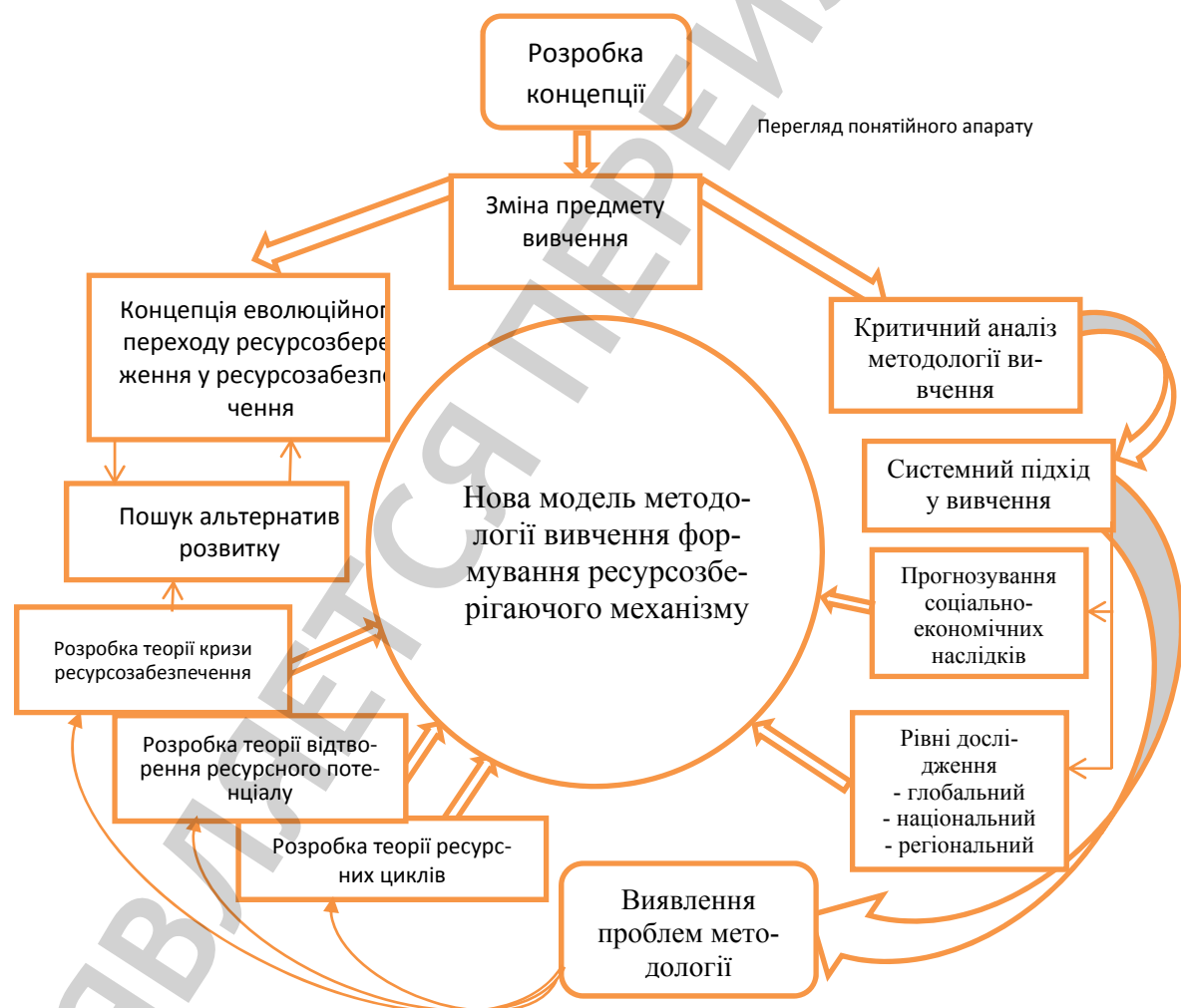

Рис. 1. Модель технології зміни методології дослідження РП

Проблема методології, так само як і питання розробки ресурсозберігаючого механізму, потребує серйозних подальших розробок. Завдання вироблення нової методології дослідження формування ресурсозбереження набуває критичного значення. У реалізації цього завдання центральне місце займає принцип систем-

ного підходу, за допомогою якого ми дізнаємося, що порушено та чому, аналізуємо ситуацію і виявляємо "больові точки" проблеми і корегуємо систему.

Основою методології дослідження, на наш погляд, є застосування методу альтернативи, що визначається наступним:

– Аналіз динаміки змін у сфері ресурсозбереження та формування ресурсного потенціалу, орієнтованої на перспективи забезпечення зростання ресурсозабезпечення, вимагає багатоваріантного, а не сценарного побудови прогнозів;

– Визнання альтернативності у формуванні ресурсозберігаючого механізму висуває завдання порівняння різних її варіантів між собою і вибору оптимального, в найбільшій мірою відповідає довготривалим інтересам людства, а стосовно України - її вищим національним та державним інтересам. Вибір оптимального варіанту ресурсозбереження - лише початковий етап для розробки умов і практичних кроків, покликаних спрямувати вироблені соціально-економічні перетворення в сфері ресурсозбереження в бажаному напрямку. Велику роль тут грають аналітичні та експертні функції науки в механізмі прийняття стратегічних рішень, створення структур, що дозволяють координувати дії з подолання ресурсних криз і по реалізації механізму ресурсозбереження в світовому і національному масштабах.

Облік можливостей альтернативного методу формування ресурсного потенціалу, сценарного побудови прогнозів моделей варіантів її реалізації стануть стимулом в подальшому пошуку відповідей на питання виходу з ресурсної кризи на порозі нового тисячоліття.

Формування ресурсозберігаючого механізму має прямий вплив на зміну соціально-економічного розвитку суспільства. Тому досить актуальним стає потреба вивчення наслідків, обумовлених формуванням ресурсозберігаючого механізму на соціальні та економічні сфери життєдіяльності як методологічного інструментарію. У зв'язку з цим зупинимося на соціальному аспекті проблеми економії матеріальних ресурсів.

Економія матеріальних ресурсів дозволяє певною мірою пом'якшити негативні наслідки сучасного етапу розвитку, які представлені нижче:

1. Зростання безробіття, у зв'язку зі скороченням ресурсозабезпечення. Забезпечення виробництва сировиною і трудова зайнятість населення мають прямий і жорсткий зв'язок: немає сировини - немає роботи.

Темпи зростання безробіття збільшуються в багаторазовій пропорційній залежності по відношенню до темпів зниження обсягів поставок сировини. Треба мати на увазі, що одна і та ж одиниця матеріального ресурсу, що надійшла в процес промислового виробництва, в основному, проходить багатоопераційний процес обробки. І чим складніше процес виробництва продукції, тим більше людей зайнято в виробничому процесі і тим більше при зриві поставок сировини виявиться безробітних. Цей зв'язок зараз враховується слабо.

Рис. 2. Система основних методологічних принципів формування ресурсозберігаючого механізму

Однак зв'язок цих двох процесів зараз ніяк не визначається і не враховується, хоча для прогнозних даних роботи такі розрахунки абсолютно необхідно. Здійснені нами деякі узагальнюючі прогнозні розрахунки дозволили визначити можливу додаткову потребу в трудових ресурсах в сфері повторної переробки.

2. Погіршення екологічної ситуації в зв'язку зі збереженням низького рівня використання вторинних ресурсів і відходів виробництва. Стан навколишнього середовища та рівень використання вторинних ресурсів і відходів виробництва теж мають прямий і ригідний зв'язок: як використовуються ресурси - така й екологія. Темпи погіршення екологічної ситуації відповідають темпам утворення невикористаних відходів виробництва.

Слід звернути особливу увагу на два моменти.

По-перше, зростання великих міст супроводжується активним житловим будівництвом саме на прилеглих до нього територіях, де до забудови знаходилися звалища.

По-друге, ці землі в результаті "накопичувального" характеру відходів, чинять екологічно небезпечний вплив на здоров'я людини (солі важких металів, радіоактивний фон і ін.). За оцінкою фахівців, не дивлячись на заходи санітарної очистки місць забудови, ця бомба "уповільненої дії" чинить свій вплив тривалий час на здоров'я людей, які проживають в цих місцях.

Сьогодні цю "уповільнену дію" невикористаних відходів не можна навіть повністю оцінити. Зате можна оцінити, на основі ресурсного підходу, скільки можна зробити вторинної сировини, скільки це буде коштувати в порівнянні з охоронними заходами і яким буде соціально-економічний ефект. Активна по-

зиція, що базується на ресурсному підході, орієнтована на економію ресурсів, прямо позначиться на покращенні екологічної ситуації та здоров'я людей.

3. Зниження життєвого рівня, в зв'язку з втратами в споживанні ресурсів. Життєвий рівень населення знаходиться в прямій залежності від задоволення попиту на товари першої необхідності, від рівня і динаміки цін на матеріальні ресурси, стан яких в певній мірі є наслідком рівня використання матеріальних ресурсів. Цей аспект проблеми досить добре розроблений в теорії.

4. Зниження рівня духовного розвитку особистості. Надалі буде все більше проявлятися певна залежність рівня духовного розвитку особистості від наявності сировини і матеріалів, в зв'язку з дедалі більшим їх дефіцитом. Важко молодому художнику розвинути свої здібності, якщо немає полотна і фарб. Якщо до цих пір традиційно критерієм оцінки соціального ефекту виступало співвідношення вільного і робочого часу, то зараз ситуація різко змінюється і такий підхід стає неадекватним вимогам середовища.

Надалі критерієм оцінки соціального ефекту буде не вільний час, а можливість зайнятості, його орієнтація на можливість застосування здібностей, праці для розвитку особистості.

7. SWOT-аналіз результатів досліджень

Економія матеріальних ресурсів несе в собі великий потенціал впливу на соціальне життя суспільства.

Strengths. Економія матеріальних ресурсів є умовою додаткового, а навіть і основного ресурсозабезпечення і, одночасно, виступає як передумова скорочення зростання безробіття. Використання вторинних ресурсів, як показали прогностичні розрахунки фахівців Міністерства промислової політики України, вимагає додаткового залучення в цю сферу трудових ресурсів.

Weaknesses. Зниження життєвого рівня, в зв'язку з втратами в споживанні ресурсів. Життєвий рівень населення знаходиться в прямій залежності від задоволення попиту на товари першої необхідності, від рівня і динаміки цін на матеріальні ресурси, стан яких в певній мірі є наслідком рівня використання матеріальних ресурсів. Надалі буде все більше проявлятися певна залежність рівня розвитку особистості від наявності сировини і матеріалів, в зв'язку з дедалі більшим їх дефіцитом.

Opportunities. Соціальний ефект цього напрямку визначається сумарним результатом попередніх. Розробка методики розрахунку соціального ефекту економії матеріальних ресурсів - це складне, самостійне питання. Слід сказати про відсутність в даний час не тільки методологічного підґрунтя порівняння витрат і результатів соціальної ефективності економії матеріальних ресурсів, але і самої постановки такого завдання.

Threats. Вплив невикористаних вторинних ресурсів на стан навколишнього середовища має "накопичувальний" характер, крім того, ще й характер "уповільненої дії". Обсяг невикористаних відходів постійно збільшується, вимагаючи відчуження все більших територій під звалища, що, звичайно ж, чинить прямий негативний вплив на середовище проживання. Вплив не змінюється тільки кількісно по лінійній залежності, він володіє і властивістю якісного перетворен-

ня: з часом може відбуватися прискореними темпами, так, наприклад, різноманітні відходи вступають в реакцію між собою.

8. Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що ресурсозбереження при вирішенні проблем підприємств АПК має значний потенціал для їх вирішення на основі методологічного підходу на основі визначення тенденцій та факторів розвитку процесу економічного регулювання через використання якісних і кількісних показників, що на відміну від існуючих підходів, створює інформаційну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо вибору системи ресурсовикористання.

В результаті проведених досліджень:

– визначено тенденції та фактори розвитку процесу економічного регулювання, а саме дослідження та забезпечення зниження питомої матеріаломісткості на основі технічних, економічних і організаційних змін, що характеризується технократичним підходом.

– сформовано нову модель методології вивчення формування ресурсозберігаючого механізму, що враховує вивчення наслідків, обумовлених формуванням ресурсозберігаючого механізму на соціальні та економічні сфери життєдіяльності як методологічного інструментарію з акцентом на соціальному аспекті проблеми економії матеріальних ресурсів.

– розроблено систему основних методологічних принципів формування ресурсозберігаючого механізму, що дають можливості для альтернативного методу формування ресурсного потенціалу, сценарного побудови прогнозів моделей варіантів її реалізації, які стануть стимулом в подальшому пошуку відповідей на питання виходу з ресурсної кризи на порозі нового тисячоліття.

Література

1. Arefieva, O. V. Upravlinnia formuvanniam pidpriemnytstva [Text]: Monograph / O. V. Arefieva, N. A. Herasymchuk. – Kyiv: Vydavnychiy dim «Korporatsiia», 2006. – 228 p.
2. Vovk, I. P. Features of resource conservation measures and methods of their effectiveness in engineering enterprises in the context of resourceny [Text] / I. P. Vovk // Visnyk of Sumy State University. Economics Series. – 2012. – No. 4. – P. 107–117.
3. Yermoshenko, M. M. Mekhanizm rozvytku innovatsiinoho potentsialu klasteroobiednanykh pidpriemstv [Text]: Monograph / M. M. Yermoshenko, L. M. Hanushchak-Yefimenko. – Kyiv: National Academy of Management, 2010. – 234 p.
4. Yerokhin, S. A. Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky (teoretyko-metodolohichniy aspekt) [Text]: Monograph / S. A. Yerokhin. – Kyiv: Svit Znan, 2002. – 528 p.
5. Kadiievskiy, V. A. Ekonomichniy mekhanizm realizatsii rehionalnoi polityky enerhozberezhennia ta resursoefektyvnosti v okremykh vydakh diialnosti [Text] / V. A. Kadiievskiy, T. I. Burtseva // Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu. – 2011. – No. 3. – P. 56–61.

6. Kondratenko, N. O. Startehiia resursozberezhennia rehionalnykh ekonomichnykh system [Text]: Monograph / N. O. Kondratenko. – Kharkiv: NTM, 2010. – 362 p.
7. Liashenko, I. O. Specifics and perspectives of resource saving in Ukraine [Electronic resource] / I. O. Liashenko // Efektyvna ekonomika. – 2012. – No. 11. – Available at: \www/URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1537>
8. Nazarbaev, N. A. Strategiiia resursosberezheniia i perehod k rynku [Text]: Monograph / N. A. Nazarbaev. – Moscow: Mashinostroenie, 1992. – 352 p.
9. Andrushkiv, B. M. Resursonomika: teoretychni ta prykladni aspekty [Text]: Monograph / B. M. Andrushkiv, Yu. Ya. Vovk, O. B. Pohaidak et al. – Ternopil: TzOV «Terno-hraf», 2012. – 456 p.
10. Skrypnyk, A. V. Ekonomichni i finansovi ryzyky [Text]: Handbook / A. V. Skrypnyk, N. A. Herasymchuk. – Kyiv: TsP «KOMPRYNT», 2013. – 415 p.
11. Sotnyk, I. M. Resursozberezhennia ta ekonomichni rozvytok Ukrainy. Formuvannia mekhanizmiv perekhodu subiektiv hospodariuvannia Ukrainy do ekonomichnoho rozvytku na bazi resursozberihaiuchykh tekhnolohii [Text]: Monograph / I. M. Sotnyk. – Sumy: Universytetska knyha, 2006. – 551 p.
12. Starytska, O. P. Resursozberezhennia v systemi ekonomichnoho mekhanizmu pidvyshchennia efektyvnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva [Text] / O. P. Starytska // Naukovi zapysky TDPU im. V. Hnatiuka. Serii: ekonomika. – 2005. – No. 18. – P. 199–205.
13. Tarasova, V. V. Resursoiemnist i resursoviddacha v ahrovyrobnytstvi [Text]: Monograph / V. V. Tarasova. – Zhytomyr: State Agrarian University of Agriculture, 2007. – 348 p.
14. Shevchuk, V. Y. Economic mechanism for enhancing resource saving [Text] / V. Y. Shevchuk // Visnyk KNUTD. – 2016. – Vol. 1, No. 95. – P. 23–29.
15. Lieder, M. Integrated evaluation of resource efficiency and cost effectiveness in production systems [Text] / M. Lieder. – Stockholm: KTH Royal Institute of Technology School of Industrial Engineering and Management Department of Production Engineering, 2014. – 130 p.
16. Gerasymchuk, Y. The method of calculation of economic efficiency of repair of details [Text] / Y. Gerasymchuk // Proceedings of the international Scientific-Practical Conference «Ukraine – Bulgaria – European Union: Current Status and Prospects». – Varna: Science and Economics, 2015. – P. 16–20.
17. Keefe, J. F. The First 50 Years [Text] / J. F. Keefe. – Jefferson City: Missouri Department of Conservation, 1987. – 446 p.
18. Meyers, W. H. The FAPRI Global Modeling System and Outlook Process [Text] / W. H. Meyers, P. Westhoff, J. F. Fabiosa, D. J. Hayes // Journal of International Agricultural Trade and Development. – 2010. – Vol. 6, No. 1. – P. 1–19.
19. Gerasymchuk, N. A. Development of methods for assessing the conditions of entrepreneurship in the economic climate of region [Text] / N. A. Gerasymchuk // Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Ekonomia i Nauki Humanistyczne. – 2012. – No. 19. – P. 21–24.
20. Zaburanna, L. Optimization of agriculture production on the basis of resource saving strategy [Text] / L. Zaburanna, N. Gerasymchuk // Humanities and

Social Sciences Quarterly. – 2014. – Vol. XIX, No. 21. – P. 233–245.
doi:[10.7862/rz.2014.hss.50](https://doi.org/10.7862/rz.2014.hss.50)

21. Nemtsev, S. N. Soil protective moisture- and resource-saving tillage methods when growing spring wheat in the forest steppe of the Ulyanovsk Region [Text] / S. N. Nemtsev, E. V. Kuzina // Russian Agricultural Sciences. – 2011. – Vol. 37, No. 4. – P. 327–329. doi:[10.3103/s1068367411040161](https://doi.org/10.3103/s1068367411040161)

22. Wray, L. R. Veblen's Theory of Business Enterprise and Keynes's Monetary Theory of Production [Text] / L. R. Wray // Journal of Economic Issues. – 2007. – Vol. 41, No. 2. – P. 617–624. doi:[10.1080/00213624.2007.11507052](https://doi.org/10.1080/00213624.2007.11507052)

НЕ ЯВЛЯЕТСЯ ПЕРИЗДАНИЕМ